

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА У ПРОЦЕСІ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Драчук Андрій¹, Романенко Віктор¹, Короткова Тетяна²

¹ Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського

² Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

Анотації:

Дослідження показало, що основою формування фізичної культури особистості студента є фізкультурна діяльність. Змістовні її характеристики відображають різноманітність підходів до формування тілесно-духовної єдності людини, носять інтелектуально-творчий характер, пов'язаний з функціонуванням його особистісних характеристик, невіддільних від розвитку його фізичних кондицій. При цьому, різноманітна специфічна спрямованість змісту фізкультурної діяльності по задоволенню індивідуальних потреб, що займаються в своєму фізичному вдосконаленні, реалізується в утворенні різних видів фізичної культури особистості.

Ключові слова:

фізкультурна діяльність, фізична культура особистості, одухотворення рухової діяльності

The research has proved that the basis of the formation of the student's physical training culture is physical activities. Its main characteristics reflect the diversity of the approaches to the problem of the formation of the corporal-spiritual unity of a person. They are intellectual and creative, and relate to the functioning of personal traits, which are inseparable from development of physical abilities. Besides, the diverse specific orientation of the physical activity, concerning the problem of satisfaction of the individual needs, is realized in the formation of different conditions of the physical state of a personality.

physical training activities, physical culture of a person, spiritualization of the motor activity

Исследование показало, что основой формирования физической культуры личности студента является физкультурная деятельность. Содержательные ее характеристики отражают разнообразие подходов к формированию телесно-духовного единства человека, носят интеллектуально-творческий характер, связанный с функционированием его личностных характеристик, неотделимых от развития его физических кондиций. При этом многообразная специфическая направленность содержания физкультурной деятельности по удовлетворению индивидуальных потребностей, занимающихся в своем физическом совершенствовании, реализуется в образовании различных видов физической культуры личности.

физкультурная деятельность, физическая культура личности, одухотворение двигательной деятельности

Постановка проблеми. Останнім часом все більш значимою стає роль фізичної культури і фізкультурної освіти у житті людини і суспільства. Закладаються їх методологічні і ціннісно-гуманістичні основи, пов'язані безпосередньо з вихованням людини. Разом з тим практика

свідчить, що традиційні заняття фізичними вправами у вищих навчальних закладах і їх самостійні форми не дають можливості належним чином сформувати у молоді потребу у фізичній культурі як виді загальної культури. Відповідно, виникає потреба її детальнішого аналізу. Постановка цих питань є особливо актуальною у зв'язку з процесами гуманізації і гуманітаризації, що ставлять в центр культурного процесу саму людину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як зазначають науковці, формування фізичної культури особистості студента є одним із основних чинників поліпшення їх здоров'я [1, 4, 12]. Дослідники вважають, що діяльнісний підхід є системно-формувальним чинником фізичної культури особистості як інтегративного особистісного утворення [3, 5, 6, 9]. У дослідженнях проведених авторами [1, 4, 5, 8, 11], що розглядають фізичну культуру у взаємозв'язку з загальною культурою, все більше акцентується увага на проблемах людини, в них є, безумовно, певні досягнення, однак, дослідженню численних аспектів фізкультурної діяльності, за окремими виключеннями майже не приділяється увага [4, 5, 15]. Разом з тим, фізкультурна діяльність набуває того чи іншого характеру, спрямованості, цінності у залежності від історичних умов, від свідомої діяльності людей, які її організовують і використовують у певних умовах.

Мета роботи. Визначити основні теоретико-методичні аспекти формування фізичної культури особистості студентів у процесі фізкультурної діяльності за результатами аналізу та узагальнення літературних джерел.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз та узагальнення наукової та спеціальної літератури.
2. Обґрунтувати взаємозв'язок змістовних і структурних характеристик фізкультурної діяльності та їх вплив на формування фізичної культури особистості студентів.

Результати дослідження та їх обговорення. Проведений нами аналіз генезису понять «культура» і «фізична культура» свідчить про певну співвідносність і направленість осмислення цих категорій від сукупно-результативної сторони до діялісного аспекту і далі – до системних, інтегративних їх концепцій (побудованих на різноманітні аспекти), які враховують внутрішній світ людини у всій сукупності її потреб, здібностей, ціннісних орієнтацій, розуміння людини як цілісності, її біосоціокультурний характер [1, 3].

У дослідженні загострюється увага на зміні поглядів на сутність педагогічної діяльності викладачів фізичного виховання вищих навчальних закладів. Її відмінною особливістю є підвищення духовності у їхній діяльності, творчого ставлення до праці, що є основним критерієм культури людини. Матеріали дослідження дозволяють стверджувати, що основним лейтмотивом у системі фізкультурної освіти студентів має бути розуміння фізичної культури в соціокультурологічному аспекті з орієнтацією на людську особистість. Відповідно у викладача, в його фізкультурно-педагогічній діяльності має бути вироблене системне бачення педагогічного процесу з культурологічних позицій, де фізична культура і фізкультурна діяльність та їх види розглядаються у тісному взаємозв'язку з розвитком сутнісних (фізичних і духовних) сил особистості студента. У них має бути сформована не лише потреба у формуванні знань, рухових умінь і навичок, але важливим є і їх поворот до самовдосконалення, саморозвитку, самореалізації. Студенти мають бути активними суб'єктами фізкультурної діяльності, де у процесі освоєння рухової дії мають бути гармонійно задіяні всі духовні і фізичні сили людини як неподільної цілісності при вирішальній ролі духовно-ціннісної свідомості і творчого стилю мислення. Саме такий педагогічний процес пов'язаний з освоєнням цінностей фізичної культури, поєднує ідеальну (внутрішню) і зовнішню (що наочно сприймається) сторони фізкультурної діяльності. Його результатом буде формування різних видів фізичної культури особистості де розвиток рухової сфери гармонійно поєднується з розвитком культури мислення, уяви, почуттів, художньої творчості та ін. студентів.

У реалізації соціокультурологічного підходу важливу роль при проведенні навчальних занять відіграє єдність інтелектуального, соціально-психологічного і рухового компонентів фі-

зичної культури [7], де однією із умов повноцінного інтелектуального сприйняття є збагачення студентів знаннями, які розкривають зміст фізкультурної діяльності і її видів, способів їх використання у життєдіяльності людини у зв'язку з формуванням різних видів фізичної культури.

У дослідженні показано, що однією з основних цілей фізичної культури у системі освіти є формування потреб, інтересів і установок до засвоєння її цінностей. Тому потребно-мотиваційному компоненту, характерному для різних видів фізкультурної діяльності (рекреаційної, освітньої, реабілітаційної, спортивної, адаптивної і ін.) має приділятися у навчально-виховному процесі більше уваги.

У ході роботи було виявлено стадії формування фізкультурної діяльності студентів, які знаходяться у ієрархічно значимій послідовності. При цьому «пусковий механізм» включає у себе потребу, мотив, інтерес, емоції, ціннісні орієнтації (установка особистості на ті чи інші цінності матеріальної і духовної культури суспільства). Все це спонукає не зупинятися на досягнутому, а вдосконалювати себе і своє «Я», що виражається у цілеспрямованій фізкультурній діяльності, яка проявляється у тій чи іншій формі організації фізичної культури [4].

Чіткі межі переходу один в іншого видів фізкультурної діяльності, пов'язаних з різними етапами формування фізичної культури особистості, встановити важко, що обумовлено динамічністю, рухливістю, взаємопроникненням видів системи фізкультурної діяльності. Таким чином, фізкультурна діяльність і буде тією спільною основою, яка визначає формування фізичної культури студента у його тілесно-духовній єдності, що об'єднує її різні форми і види.

Матеріал, що розглядається свідчить про збільшення ролі фізичної культури у житті людини і суспільства. У сучасний період можна стверджувати, що фізична культура як система являє собою складне структурно-функціональне утворення.

Види фізкультурної діяльності через свої організаційні форми відіграють визначальну роль у формуванні видів фізичної культури людини. Якщо прослідкувати утворення нових видів фізичної культури, то видно, що вони у процесі подальшого свого розвитку зазнають змін, пов'язаних з можливістю утворення кількох видів фізкультурної діяльності на основі організаційних форм. Це виникає завдяки багатоманітності потреб, що виникають у цій сфері, у зв'язку з чим потребно-мотиваційна ланка характеризується своєю специфічною спрямованістю, що у підсумку і приводить до його відгалуження.

На життєвому шляху людини, у відповідності з її віковими особливостями, пріоритетним буде той чи інший вид фізкультурної діяльності і фізичної культури, що узгоджується з концепціями провідного виду діяльності у процесі онтогенезу людини [5]. Формування видів фізичної культури на сучасному етапі розвитку людства буде, без сумніву, продовжуватися у зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу і технологізацією діяльності людини і суспільства. Таким чином, культурологічний підхід суттєво розширює людинотворчу, соціокультурну функції організаційних форм, видів фізкультурної діяльності і видів фізичної культури, дозволяючи охопити розвиток всіх сутнісних сил людини і потребує своєї реалізації у практичній діяльності [8].

Багаторічні педагогічні спостереження дозволяють стверджувати, що у сфері фізичної культури існують серйозні протиріччя між достатньо високими вимогами суспільства до здоров'я, фізичного розвитку, фізичної підготовленості студентів і низькою ефективністю процесу фізичного виховання. Основним протиріччям є нереалізованість культурологічного підходу у навчально-виховному процесі, де часто з поля зору педагогів випадає головний об'єкт їх діяльності – підростаюча людина з її почуттями, думками та потребами. У той же час важливим є підхід до виховання здатності забезпечити самореалізацію особистості у всій різноманітності її здібностей, що висуває підвищені вимоги до рівня підготовленості фізкультурних кадрів.

Провідною ідеєю нашого дослідження є діяльнісний підхід, який полягає у тому, що студент як суб'єкт діяльності формує у процесі її здійснення фізичну культуру особистості з урахуванням індивідуальних особливостей і особистісно-значущих потреб. Будь-яка системна,

конкретна діяльність, у нашому випадку фізкультурна, обов'язково повинна співвідноситися із поняттям потреби, інтересу та мотиву, що є одними із основних складових, які роблять діяльність усвідомленою і стійкою на перспективу. Відображаючи структуру діяльності, цей підхід дозволяє встановити певні зв'язки на різних рівнях фізкультурної діяльності і вникнути у сутність явищ, що визначають особливості формування культури.

У процесі фізкультурної діяльності необхідно постійно стимулювати студента до самостійної фізкультурної діяльності, актуалізуючи генетично закладену у людини потребу у русі, що спонукає до самовдосконалення і подальшого фізичного саморозвитку на основі сформованої стійкої мотивації, а також в орієнтації на побудову індивідуальної програми фізкультурної діяльності.

Формування фізичної культури особистості в ракурсі розвитку відповідає фактично процесу вдосконалення загальної культури людини з переважанням її духовної сторони, реалізованої особливим специфічним способом через свідому «окультурену» рухову діяльність, яка своєю чергою виступає засобом задоволення різноманітних потреб людини, її само актуалізації, саморозвитку, самопізнання і самовдосконалення [6]. Як об'єкт власної фізкультурної діяльності студент є творцем самого себе у процесі самовдосконалення шляхом саморегуляції, що базується на результатах самопізнання.

У результаті описаних процесів на основі принципу стимулювання студентів до самостійної фізкультурної діяльності відбувається самоформування фізичної культури особистості студента.

Ефективність фізкультурної діяльності студентів у формуванні фізичної культури особливо визначається мотиваційно-ціннісною складовою, пов'язаною з формуванням потреб, інтересів, мети, які закріплюються в мотивах ціннісних орієнтацій, і оволодіння ними значущим рівнем знань на основі соціально-психологічного й інтелектуального напрямків. Своєю чергою ці характеристики сприяють соціалізації особистості у процесі діяльності і водночас є одним із показників рівня її фізичної досконалості.

Змістовні її характеристики відображають різноманітність підходів до формування тілесно-духовної єдності людини, носять інтелектуально-творчий характер, пов'язаний з функціонуванням її особистісних характеристик, невіддільних від розвитку її фізичних кондицій. При цьому, специфічна спрямованість змісту фізкультурної діяльності з задоволення індивідуальних потреб студентів у своєму фізичному вдосконаленні, реалізується в утворенні різних видів фізичної культури особистості.

Визначено, що у структурних компонентах фізкультурної діяльності відображений процес різнопланової рухової діяльності студентів. Це свідчить про її змістовний і структурний взаємозв'язок, про можливість розгляду і аналізу різних сторін фізичної культури (їх організаційних форм, специфічних видів фізкультурної діяльності і відповідних їм видів фізичної культури), що доповнюють одна одну і дають можливість людині протягом усього життя використовувати її значні потенційні можливості.

Висновки. Отже, зміст фізкультурної діяльності, що базується на синергії інтелектуальної та фізичної (рухової) складових, визначає якість формування фізичної культури студента у вищій. У цьому ракурсі єдність духовної і рухової сторін у фізкультурній діяльності створює гармонію сутнісних (духовних і фізичних) сил людини, інтегративним об'єднанням якої є творчий характер діяльності. Діяльність у формуванні фізичної культури особистості студентів з цього погляду виступає у матеріально і духовно перетворювальних формах, вона є явищем, для якого характерні матеріально-духовні якості, що і дозволяє розглядати фізичну культуру особистості як рівноправний вид загальної культури людини і суспільства.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку полягають у дослідженні інтегративної єдності функціонального, ціннісного й діяльнісного аспектів змісту фізичної культури особистості студентів у формуванні здоров'я.

Список використаних літературних джерел

1. Бальсевич В. К., Лубышева Л. И. Физическая культура: молодежь и современность / В. К. Бальсевич, Л. И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – 1995. – № 4. – С. 2–8.
2. Быховская И. М. Физическая культура как практическая аксиология человеческого тела: методологические основания анализа проблемы / И. М. Быховская. // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 1996. – № 2. – С. 19–27.
3. Виленский М. Я. Физическая культура в гуманитарном образовательном пространстве вуза / М. Я. Виленский // Физич. культура: воспитание, образование, тренировка. – 1996. – № 1. – С. 27–32.
4. Выдрин В. М., Зыков Б. К., Лотоненко А. В. Совершенствование физкультурного образования студенческой молодежи / В. М. Выдрин, Б. К. Зыков, А. В. Лотоненко // Актуальные проблемы физической культуры и спорта : сб. науч. тр. / Ред. кол. Астахов В. А., Жолдак В. И., Пилюян Р. Л. – М.: МОГИФК, 1990. – С. 33–39.
5. Глотов Н. К., Игнатьев А. С., Лотоненко А. В. Философско-культурологический анализ физической культуры / Н. К. Глотов, А. С. Игнатьев, А. В. Лотоненко // Теория и практика физич. культуры. – 1996. – № 1. – С. 4–6.
6. Ковінько М.С. Методологія діяльнісного підходу до формування фізичної культури особистості студента / М. С. Ковінько // Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. – Л. : ЛДІФК, 2015. – Вип. 19
7. Лубышева Л. И. К концепции физкультурного воспитания студентов / Л. И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – 1992. – № 5. – С. 24–28.
8. Малинина С. В. Духовность в физической культуре / С. В. Малинина // Научные исследования и разработки в спорте : Вестник аспирантуры / СПб : ГАФК им. П. Ф. Лесгафта, 1998. – С. 220–223.
9. Сутула В.О. Системоутворювальна функція фізичної культури / В.О. Сутула // Слобожанський науково-спортивний вісник [наук.-теорет. журнал]. – Харків : ХДАФК, 2014. – № – С.118-121
10. Engestromm V. Activity Theory and industrial and social transformation // Multidisciplinary newsletter for Activity Theory. N 7/8, 1991. P. 23–30.
11. Lehwald H. D. Game Adaptation : Essential to Health Integration Within Physical Education / H. O. Lehwald, KGreene // The Physical Educator. – 1996. – Vol. 53. – № 4. – P. 94–100.
12. Haskell W. L. Physical activity and public health : Updated recommendation for adults from the American College of Sports Medicine and the American Heart Association / W. L. Haskell [et al.] // Circulation. – 2007. – Vol. 116(9). – P. 1081–1093.